

М. Г. Судоргін,
аспірант, Академія муніципального управління

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ

Проаналізовано основні проблеми державного управління забезпеченням конкурентоспроможності економіки України в інтеграційних умовах. Досліджено взаємозв'язок конкурентоспроможності з питаннями інноваційно-інвестиційного розвитку.

The basic problems of Public administration ensuring the competitiveness of Ukraine's economy in terms of integration. Correlation with competitiveness issues of innovation and investment development.

Ключові слова: державне управління, конкурентоспроможність, механізми, інновації, інвестиції, економіка.

Keywords: public administration, competitiveness, mechanisms, innovation, investment, economy.

ВСТУП

Основною проблемою державного управління в сучасних умовах є визначення сильних і слабких сторін розвитку економіки. Саме усунення слабких сторін і нарощення конкурентних переваг вимагають розробки та реалізації системних заходів не тільки з боку уряду країни, але й всіх гілок влади і суб'єктів господарювання. Загалом підвищення конкурентоспроможності економіки та перехід на інноваційний шлях розвитку є ключовим завданням державного управління, головною метою якої є створення передумов до вступу України в Європейський Союз.

Здійснення цих завдань має відбуватися через формування інноваційної і водночас соціально орієнтованої моделі економічного розвитку, створення ефективної ринкової системи, адаптованої до викликів світових ринків через подальше якісне трансформування економічних відносин [6].

Дослідженню питань інноваційного розвитку економіки та формуванню конкурентоспроможних моделей розвитку присвятили свої праці Гальчинський А., Геєць В., Жаліло Я., Мартиненко В., Федоренко В. та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Враховуючи те, що стратегічним курсом України залишається європейська інтеграція, для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки необхідно зосередитися не тільки на власних, але й програмних орієнтирах ЄС. Отже, однією із передумов виходу України на конкурентоспроможний шлях розвитку є вивчення та сприйняття досвіду країн ЄС, а також інших розвинених країн у реалізації політики підвищення конкурентоспроможності економіки. Мета статті — дослідити взаємозв'язок проблеми конкурентоспроможності із питаннями інноваційно-інвестиційного оновлення основних галузей економіки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Потреба у суспільній ідеології конкурентоспроможності та у розробці стратегії і тактики її забезпечення на мезорівні в умовах сучасного етапу процесу європейської інтеграції зумовлює доцільність реалізації цілого ряду заходів.

Насамперед, слід наголосити на розв'язанні проблеми інтенсифікації інституціонально-структурних реформ через ефективну протидію "тінізації" і криміналізації економіки та суспільства, відмова у процесі подальшої приватизації від критерію максимальної вартості продажу, узгодження приватизаційних проектів з регіональними програмами структурної перебудови конкретних галузей з чітким акцентуванням на економічних інтересах регіону, підкріплення інституційними заходами та економічними стимулами і солідарною участю держави на передприватизаційному етапі у підвищенні вартості об'єктів, у тому числі приватизованих за участю зарубіжних інвесторів.

Важливим заходом може стати запровадження економічно обгрунтованої системи інвестиційних стимулів та засобів державної підтримки структурних зрушень на регіональному рівні (податкові, митні преференції, субсидії в сфері науково-дослідних робіт, інноваційної діяльності, розвитку інфраструктури, підготовки і перекваліфікації вітчизняного персоналу) з урахуванням поглибленого аналізу результатів функціонування спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку, їх впливу на реструктуризацію економіки на мезорівні (регіональному, галузевому) та мікрорівні [3].

При обгрунтуванні інвестиційно-інноваційних преференцій та заохочень необхідно передбачити їхню орієнтацію на досягнення змін в структурі економіки регіону — усунення диспропорцій в Інноваційній та експортній структурі виробництва, територіальній структурі, співвідношенні малих, середніх і великих підприємств, структурі зайнятості (територіальній та галузевій) тощо. Системний характер заохочень передбачає збалансованість інтересів інвестора та регіону) на основі стабільності та ефективності наданих стимулів, транспарентності діяльності економічних агентів, контролю за виконанням зобов'язань держави та інвестора, а також солідарної участі держави в зменшенні інвестиційних ризиків — фінансування передінвестиційних робіт, інвестицій у покращання якості людського капіталу (перекваліфікація, навчання виробничого вітчизняного персоналу та менеджерів), розвиток ринкової та фізичної інфраструктури (технологічних центрів, стратегічних послуг) [5].

Безперечно, інституційне закріплення системи стимулювання структурних змін як на загальнодержавному (законодавча та нормативно-розпорядча база, цільові і галузеві програми), так і на регіональному рівні (галузеві, секторні, субрегіональні програми структурних реформ, програми реструктуризації великих підприємств) матиме резонансно позитивне звучання. Інституційні реформи повинні передувати здійсненню заходів структурних реформ і охоплювати також взаємовідносини між суб'єктами економічних відносин (споживачами, економічними агентами, органами державного управління, недержавними організаціями). У сукупності система заходів структурних змін та їх інституційного базису покликана забезпечити конкурентоспроможність регіону на зовнішніх ринках.

Відтак, стратегічними пріоритетами інституціональних та структурних змін на регіональному рівні слід визнати: формування інституційного базису структурних реформ з використанням можливостей держави, політичних партій, громадянського суспільства та духовно-релігійного чинника; забезпечення дотримання формальних і неформальних правил економічного життя та взаємовідносин між елементами економічної структури; усунення домінування у владі представників олігархічно-інсайдерських груп та "старих" галузей, що зумовлює консервування структурної недосконалості економіки, неможливість ініціювання та здійснення структурних реформ на рівні законодавчої і виконавчої влади; надання внутрішньої підтримки структурним змінам через інститути громадянського суспільства (у т.ч. церкву, що є інститутом найвищої суспільної довіри) для нівелювання посилення настроїв соціальної апатії і зневіри — після виборів 2006 р.; формування інституційної бази структурних реформ під впливом зовнішніх чинників, насамперед, політики Європейського Союзу щодо України (стаття 51 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС), виконання Плану дій Україна — ЄС та вимог СОТ, імплементації вимог та підготовки посиленої Угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС [3, с. 26—59].

Зниження рівня монополізації економіки та державного протекціонізму стосовно окремих галузей і підприємств може розглядатися як один із напрямів підвищення конкурентоспроможності українських підприємств. Ця проблема має розглядатися в регіональному контексті, адже монополізація проявляється на цьому рівні найбільш яскраво. Підхід до реформування засад економічного порядку та запровадження в його систему традицій відкритої конкуренції полягає, в першу чергу, у демонополізації регіональних ринків, що має знизити впливовість монополій у регіонах і сприятиме зміні існуючої суспільної психології та дозволить ефективніше реалізовувати стратегію європейської інтеграції України.

Необхідно докласти максимум зусиль щодо адаптації підприємств регіону до змін, які відбудуться у процесі інтеграції у світове співтовариство, подальшого вступу до СОТ шляхом забезпечення активної участі у цьому процесі регіональних органів державного управління, роль яких полягатиме у: розробці механізму конкурентної політики; захисті конкуренції; обмеженні монополізму виробництва, реалізації товарів і послуг; зменшенні надмірної концентрації економічних і фінансових ресурсів; налагодженні системи постійного державного моніторингу стану товарних ринків для недопущення цінових диспропорцій, маніпуляцій цінами та неефективного використання ресурсів; стимулюванні та підтримці інноваційного процесу; заохоченні виробництва продукції, створеної із застосуванням нових технологій та матеріалів [6, с. 12—201].

Адаптація економіки регіонів України до членства в СОТ має відбуватись за наступними напрямками:

— модернізація системи захисту внутрішнього ринку відповідно до вимог СОТ;

— поступова структурна перебудова національної економіки та підвищення її конкурентоспроможності відповідно до вимог міжнародної конкуренції; підтримка експортних виробництв та удосконалення структури експорту;

— підвищення якості суспільних інституцій та інфраструктури;

— зростання якості і вартості людського капіталу;

— активізація генерації та впровадження новітніх технологій.

В умовах загостреного дефіциту на енергоресурси підвищення рівня ефективності використання енергоресурсів як визначального складника конкурентоспроможності регіонів України об'єктивно актуалізує потребу в:

— обґрунтуванні та реалізації стратегічних і тактичних засад розвитку атомної та вугільної (теплової) складових енергетичного сектора;

— розвитку національної енергетики на засадах енерго- й ресурсозбереження;

— проведенні масштабної політики когенерації з одночасним виробленням як теплової, так і електричної енергії;

— державного інвестування проектів розробки нових родовищ нафти та газу;

— створення великих паливних і енергетичних об'єктів;

— залучення недержавних інвестицій як у реконструкцію, так і в будівництво нових об'єктів генерації теплової й електричної енергії, у видобуток вугілля, нафти, природного газу;

— концентрації інвестиційних ресурсів;

— удосконалення чинного законодавства з розвитку та функціонування енергоринку, удосконалення орендних, концесійних форм, заохочення як недержавних, так і державних компаній до вертикальної інтеграції підприємств.

Компоненти конкурентоспроможності державної регіональної політики передбачають дотримання таких принципів:

— програмно-цільового підходу до технології формування та реалізації соціальної політики, що дозволить враховувати пріоритети державної соціальної політики, а також реалізувати комплексний підхід при формуванні внутрішньої регіональної соціальної політики;

— забезпечення диференційованого підходу при формуванні та реалізації соціальної політики відносно соціально слабких верств населення та економічно орієнтованої соціальної політики, спрямованої на відтворення трудових ресурсів (це уможливить використання субсидування та дотування з бюджетних джерел і позабюджетних фондів, а для реалізації економічно орієнтованої соціальної політики — застосування системи субсидіарних механізмів участі органів місцевої влади як організатора, координатора та гаранта);

— аналіз "включеності" кожного регіонального утворення в соціальну політику (з метою визначення "слабких місць" та їх усунення, а також для більшої диференційованості механізмів, вживаних в конкретних регіональних утвореннях).

Дотримання цих принципів дозволить сформувати цілісну програму, реалізація якої забезпечить значне посилення соціального складника конкурентоспроможності регіонів України [6].

Механізм державної політики зайнятості має бути направлений на регулювання ринку праці регіону, чого можна досягнути за рахунок реалізації таких заходів:

— розробка і впровадження цільової комплексної програми соціального захисту населення;

— запобігання перетворенню безробіття на довгострокове, постійне;

— приведення законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів;

— легалізація "тіньової" зайнятості, стимулювання

попиту на працю і трудової активності населення;

- проведення аналізу відповідності реальних потреб регіону в працівниках певного профілю та пропозиції на ринку праці;

- проведення моніторингу освітнього потенціалу на макrorівні;

- розрахунок прогнозних балансів трудових ресурсів в якісному та кількісному вимірі;

- розробка програми підготовки кадрів на перспективу.

На регіональному рівні має бути сформована належна система інвестиційної підтримки якості людських ресурсів [4]. Досягнення цієї мети зумовлює необхідність комплексного підходу до організації інвестиційної підтримки якості персоналу підприємств регіону за участі регіональних органів влади, підприємців та безпосередньо працівників. До заходів у цьому напрямі видається доцільним включити:

- ефективне використання системи перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу з метою адаптації знань трудових ресурсів до умов ринку праці, які змінюються;

- активізація регіональних заходів соціальної політики на ринку праці з надання допомоги працівникам нерентабельних підприємств, які знаходяться під загрозою звільнення;

- розробка та реалізація регіональних програм сприяння підприємцям щодо підготовки та перепідготовки персоналу.

Розробка і впровадження регіональними органами державного управління та місцевого самоврядування стимулюючих заходів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності на мікрорівні, ієрархії управління повинні стати невід'ємними засадами регіональної політики в умовах євроінтеграції держави. Складовими конкурентоспроможності підприємств у існуючих умовах повинні стати: забезпечення переснащення та оновлення основних фондів підприємств, впровадження результатів науково-технічного прогресу у виробництво, розширення матеріально-технічної бази підприємств малого і середнього бізнесу і на цій основі підвищення конкурентоспроможності регіонів за рахунок їх лізингу. Рівень конкурентоспроможності регіону визначається обсягами і характером випуску сучасної високоякісної продукції; інноваційністю технологічного і суспільного розвитку; високим рівнем спеціалізації регіонального ринку праці в поєднанні з його еластичністю. Регіони стають конкурентоспроможними завдяки проведенню довготривалої, комплексної політики соціально-економічного розвитку, який забезпечує набуття економічних, інноваційних, технічних та суспільних переваг.

Недостатня забезпеченість розвитку регіонів інвестиційними ресурсами ставить перед ними завдання більше приділяти уваги використанню всіх переваг лізингової діяльності і, в першу чергу, міжнародного лізингу. У відповідності з існуючою світовою практикою у контексті зміцнення конкурентоспроможності регіонів в Україні необхідно:

- посилити законодавче забезпечення міжнародної лізингової діяльності;

- забезпечити надання достатньої інформації іноземним інвесторам про існуючі лізингові проекти;

- більш активно співпрацювати з європейськими та національними лізинговими асоціаціями;

- централізувати систему реєстрації лізингових контрактів;

- сприяти розвитку страхових послуг по лізингових операціях;

- переглянути податкове законодавство, врахувавши особливості укладення угод з міжнародного лізингу;

- продовжити укладання двосторонніх угод з країнами, з якими українські підприємства здійснюють

лізингові операції, з метою уникнення подвійного оподаткування.

Лише за умов формування належного ринку середньострокових та довгострокових фінансових ресурсів (ринку капіталів) можливий успішний розвиток інвестиційного механізму лізингу.

Важливу роль у розвитку лізингу на регіональному рівні відіграє:

- 1) інвестиційно орієнтована податкова політика;
- 2) створення надійної сучасної системи забезпечення прав кредиторів;

- 3) розвинений вторинний ринок засобів виробництва;

- 4) належний рівень професійної підготовки працівників лізингових компаній.

- 5) обізнаність потенційних лізинго-одержувачів з питань лізингу.

Інвестиційний механізм лізингу став складовою державної стратегії фінансування інвестицій у передових країнах з перехідною ринковою економікою. Це підтверджують показники співвідношення лізингу та капітальних інвестицій: у країнах з розвинутою ринковою економікою дане співвідношення складає від 9 % до 31 %, а в країнах з перехідною економікою — від 6 % до 38 % [2, с. 247].

Підвищення рівня адаптації вітчизняних підприємств в умовах євроінтеграції України за рахунок удосконалення планування діяльності, обліку та калькулювання собівартості продукції, внутрізаводського економічного аналізу для прийняття управлінських рішень; забезпечення розвитку підприємств на засадах диверсифікації, підвищення показників ефективності при повному використанні ресурсів; використання сучасних методів менеджменту якості; запровадження моніторингу конкурентоспроможності продукції, визначення корисного ефекту від використання продукції на одиному виробничих витрат, здійснення вартісної оцінки необхідних витрат і прибутків від небуття екологічних переваг продукції.

Реалізація заходів направлена на зміцнення економічної безпеки підприємництва та декриміналізації підприємницького середовища регіону через: розробку та реалізацію методологічних основ стратегії легалізації підприємницької діяльності; запровадження дієвих нормативно-правових документів протидії "тонізації" економіки; побудова стратегії протидії на засадах "багатофокусного" стратегічного менеджменту з використанням як економічних, так і адміністративних методів фокусного впливу на фактори конкурентоспроможності легального та нелегального секторів; системний підхід до легалізації економіки в умовах глобального господарства.

Адекватне оцінювання конкурентних переваг підприємств регіону забезпечує досягнення таких результатів:

- визначення та ідентифікація можливого середовища пошуку джерел конкурентних переваг;

- введення стандартного набору критеріїв та показників відповідно до галузевої специфіки, за якими здійснюється аналіз джерел потенційних конкурентних переваг і подальше групування підприємств у стратегічні групи;

- можливість проведення сфокусованого аналізу джерел конкурентних переваг як в статичному, так і в динамічному розрізах для конкретного підприємства галузі або всієї стратегічної групи;

- ранжування виявлених потенційних конкурентних переваг для визначення найсильніших та їх використання при формуванні основних положень конкурентної стратегії для кожної стратегічної групи підприємств на перспективу;

- забезпечення зіставності даних аналізу за різні періоди часу за рахунок єдиного набору параметрів та використання індексного методу;

— можливість використання методики у практичній діяльності планово-економічних служб галузевого об'єднання на регіональному рівні або окремого підприємства.

Підвищення рівня адаптації вітчизняних підприємств до євроінтеграції України та забезпечення сприятливого інвестиційного клімату необхідні за рахунок удосконалення нормативно-правової бази планування, бухгалтерського обліку та аудиту відповідно до законодавства Європейського союзу і міжнародних стандартів; забезпечення розвитку підприємств на засадах диверсифікації, підвищення показників ефективності при повному використанні ресурсів; використання сучасних методів менеджменту якості; запровадження моніторингу конкурентоспроможності продукції, визначення корисного ефекту від використання продукції на одиницю виробничих витрат, здійснення вартісної оцінки необхідних витрат і прибутків від придбання екологічних переваг продукції.

ВИСНОВКИ

Ключове завдання інвестиційної політики держави має полягати в тому, щоб адаптувати сучасну модель інвестування до конкретних умов перехідного періоду, коли внутрішні принципи самоорганізації ринкової економіки явно недостатньо для вирішення проблем, що виникають в результаті порушення диспропорцій функціонування внутрішнього ринку загалом і реального сектора національної економіки зокрема. Для цього потрібні мобілізація позабюджетних джерел інвестиційного фінансування, за рахунок яких в розвинених країнах забезпечується основна частина капіталовкладень у народне господарство та удосконалення бюджетної інвестиційної політики.

Дієвість бюджетного інвестування повинна базуватися на якісному зростанні шляхом оптимізації структури інвестиційних видатків із врахуванням необхідності забезпечення узгодження програм соціально-економічного розвитку та бюджетної політики держави на користь формування "бюджету розвитку". Вагомим елементом державної інвестиційної політики має стати стабілізація ситуації на внутрішньому ринку шляхом стимулювання інвестиційного попиту загалом та диверсифікація джерел спрямування бюджетних коштів для стимулювання реальної економіки.

Основним пріоритетом розвитку певної галузі повинно стати посилення її інноваційного спрямування. Просте відтворення наявної технологічної бази не зможе забезпечити довгострокового економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності виробництва. Структурно-інноваційне вдосконалення виробництва має стати визначальним фактором розвитку кожної галузі.

Для підвищення результативності діяльності підприємства найбільш актуальними на сьогодні є такі заходи: раціоналізація ресурсоспоживання, зниження виробничих витрат (собівартості продукції); впровадження ресурсозберігаючих технологій, проведення результативної роботи із забезпечення якості продукції на стадії проектування; прискорення оборотності оборотних активів.

При цьому важливо врахувати: ресурсні резерви; організаційно-технічні; резерви підвищення якості продукції; резерви покращення основних узагальнюючих результатів діяльності підприємств машинобудування.

Для вдосконалення стратегії зменшення витрат підприємства та диференціації товарів необхідно активно використовувати логістику, що дозволяє формувати ефективну політику для формування конкурентних переваг. Основна ідея логістики полягає в тому, щоб всі стадії виробництва, транспортування та збуту розгля-

дати як єдиний безперервний процес трансформації і руху продуктів праці та пов'язаної з ними інформації. Застосування логістичних операцій підприємствами дозволить покращити якість продукції/послуги за рахунок зміни одного з аспектів якості — логістичної якості [3].

Отже, з метою забезпечення відповідності критеріям розвитку світової господарської системи, враховуючи об'єктивно обмежену інноваційно-інвестиційну активність господарюючих суб'єктів, необхідно:

1) визначити однією з основних функцій держави — створення умов для формування інноваційно-інвестиційного комплексу;

2) застосувати систему організаційно-інформаційних заходів та фінансової підтримки, а саме: розробку нормативно-правової бази інноваційно-інвестиційної діяльності, в рамках якої затвердити стратегічну програму розвитку з визначенням оптимального рівня частки державної власності та реальних джерел формування фінансування науки та освіти;

3) створити сприятливий інвестиційний клімат та прості правила "гри";

4) поліпшити умови нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів;

5) задіяти механізми стимулювання розвитку фондового ринку шляхом удосконалення банківської системи, підвищення рівня доходів населення, збільшення кількості прибуткових підприємств;

6) активізувати співробітництво з міжнародними фінансовими інституціями для забезпечення сталого соціального та економічного зростання через залучення інвестиційних ресурсів у пріоритетні сфери реального сектора економіки.

Вирішення питання інвестиційного наповнення національної економіки повинно забезпечити економічне зростання, що дасть змогу поступово перейти і до збільшення обсягів державного фінансування освіти, науки, НДДКР.

Високий рівень інноваційно-інвестиційної активності господарюючих суб'єктів, наукових установ, держави в цілому має забезпечити досягнення стану саморозвитку інноваційно-інвестиційної системи України.

Література:

1. Гриньов А.В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління. — Харків: ВД "ІНЖЕК", 2003. — 308 с.
2. Данько М. Довгострокові пріоритети інноваційного розвитку економіки України в умовах глобалізації // Стратегія економічного розвитку України: Наук.зб. — Вип.5 / Відп. ред. О.І. Степанов. — К.: КНЕУ, 2001. — 334 с.
3. Жаліло Я.О. Економічна стратегія держави: Теорія, методологія, практика: монографія. — К.: НІСД, 2003. — 368 с.
4. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. — К.: Знання України, 2002. — 336 с.
5. Ковальчук С.С. Інноваційна діяльність як пріоритет економічного розвитку України // Фінанси України. — 2004. — №7. — С. 96—103.
6. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / За ред. д-ра екон. наук І.В. Крючкової. — К.: Основа, 2007. — 488 с.
7. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. — Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. — 608 с.
8. Мартиненко В. Формування державного механізму управління інвестиційним процесом в Україні: проблеми невизначеності та методи їх зняття // Економіка України. — 2004. — №8. — С.50—56.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2011 р.